



The Hague Centre
for Strategic Studies

HCSS Focus

Verhuftering

Gerben Bakker en Jesse Kommandeur

September 2026





HCSS Focus

Verhuftering

September 2026

Auteurs

Gerben Bakker (Programmadirecteur
Nationale Veiligheid en Weerbaarheid)
Jesse Kommandeur (Manager HCSS Datalab)

Projectleider en hoofdonderzoeker

Strategische Monitor Politie

Gerben Bakker (Programmadirecteur
Nationale Veiligheid en Weerbaarheid)

Data-analyse en -visualisatie

Jesse Kommandeur (Manager HCSS Datalab)
Emma Bokel (Data Scientist HCSS Datalab)

Lead HCSS Publieksmonitor

Maatschappelijke Stabiliteit

Jesse Kommandeur (Manager HCSS Datalab)

Redactie en review

Paul Sinning (CEO HCSS)

Opdrachtgever

Directie Strategie en Innovatie,
Staf Korpsleiding Nederlandse politie.

Met dank aan/met bijdragen van

Casper Wits (Universiteit Leiden)
Jeroen van Lindert (KiesKompas)
Willem Blanken (KiesKompas)

De analyses in dit rapport zijn afgerond in **augustus 2026**. Gebeurtenissen of ontwikkelingen die plaatsvonden in de periode tussen afronding en publicatie zijn niet van invloed geweest op de bevindingen. Deze publicatie is [AI-ondersteund](#). De auteurs nemen de volledige verantwoordelijkheid voor de integriteit van het werk.

© *The Hague* Centre for Strategic Studies behoudt zich alle rechten voor. Geen enkel onderdeel van dit rapport mag gereproduceerd of gepubliceerd worden in welke vorm dan ook, in print, microfilm, fotografie, of op enig andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van HCSS. De rechten van alle foto's zijn voorbehouden aan hun respectievelijke eigenaars.

Inhoudsopgave

Takeaways	V
1. Introductie	1
2. Achtergrond	3
3. Ontstaan van verhuftering	11
4. Vormen van hufterig gedrag	14
5. Effecten op de maatschappij	17
6. Tegengaan van verhuftering	20
7. Conclusie	23

Over de HCSS Focus

In deze HCSS Focus belichten we **verhuftering** in Nederland. Daarmee doelen we op de zorgen die Nederlanders hebben over verschillende soorten hufterig gedrag, en hoe zij aankijken tegen de oorzaken en verantwoordelijkheden voor hufterig gedrag.

Focus op verhuftering. Verhuftering wordt door veel Nederlanders gezien als een bedreiging voor onze samenleving. Tegelijk is verhuftering een onduidelijk probleem. Het omvat allerlei (subjectieve) zorgen en frustraties. In deze Focus besteden we aandacht aan welke “hufterige” intentionele gedragingen mensen als zorgwekkend ervaren. Gaat het over respect of eerder over nalatigheid? Belangrijk is het verantwoordelijkheidsvraagstuk: wie voelt zich aandeelhouder? Wie wijst vooral naar de ander? Als we meer weten over hoe Nederlanders verhuftering associëren met gedrag en verantwoordelijkheid, kunnen we daarmee ook beter het probleem markeren: is verhuftering een kwestie van harder optreden of samen eens beter in de spiegel kijken?

Een gerichte momentopname. Deze Focus is gebaseerd op een incidentele peiling, onafhankelijk uitgevoerd door HCSS in samenwerking met KiesKompas. De momentopname geeft een indruk op basis van enkele deelaspecten van verhuftering. Het beeld is daarmee niet volledig of fundamenteel, maar indicatief en signalerend.

Strategisch belang voor beleid en debat. Voor beleidsmakers en geïnteresseerden maakt deze HCSS Focus inzichtelijk waar de risico's van verhuftering zich manifesteren en waar kansen liggen om sociale weerbaarheid en vertrouwen te versterken. Daarmee draagt deze verkenning niet alleen bij aan inzicht, maar waar mogelijk ook aan beleid en debat.

Takeaways

Verantwoordelijkheidskloof

Iedereen ziet de dreiging, niemand vindt zichzelf aandeelhouder. Bijna negen op de tien Nederlanders zien verhuftering als een bedreiging voor de samenleving, andersom meent de overgrote meerderheid dat de oorzaak van het probleem niet bij hen ligt.

Verschillende generaties, verschillende zorgen

Jongere generaties maken zich meer zorgen over minder respect voor elkaar en elkaars identiteit. Oudere generaties maken zich meer zorgen over tanend gezag en de invloed van andere culturen.

Verantwoordelijken worden niet gezien als deelhebbend aan de oplossing

Opvallend is dat sociale media het vaakst wordt genoemd als veroorzaker van verhuftering. Zo wordt de digitale wereld verantwoordelijk gesteld voor de verruwing op straat. Overigens wijzen mensen weer niet naar sociale media als sleutelspeler voor het tegengaan van verhuftering.

Eensgezind over verschraling van respect, verdeeldheid over de hoofdschuld

Dat regels niet worden gevolgd en respect ontbreekt, vindt vrijwel iedereen erg, dwars door leeftijd, opleiding en politieke kleur heen. Rechtse kiezers wijzen veel vaker naar migrantengemeenschappen als veroorzaker van verhuftering.

De sociale en morele gevolgen van verhuftering wegen voor mensen het zwaarst

Gelet op de ernst van de gevolgen zien mensen de erosie van het sociale kader als het meest zorgwekkend. De concrete gevolgen voor de veiligheid of de leefbaarheid zien mensen in tweede instantie als een probleem.

Ouders en politici zijn aan zet

Mensen wijzen overweldigend naar ouders en opvoeding als het gaat om oplossingen. Ook de verwachting van politici is stevig. Opvallend worden gemeenten weer weinig gezien als factor terwijl veel leefbaarheidsproblemen juist op dat niveau worden geregeld.

1. Introductie

In deze HCSS Focus vestigen wij de aandacht op hoe Nederland denkt over **verhuftering**; een typisch Nederlands begrip dat we associëren met maatschappelijke ergernissen over onbeschoft en egoïstisch gedrag zoals schelden in het openbaar vervoer, voordringen, verkeersagressie, online haat, of respectloosheid tegen ambtenaren, ouderen of hulpverleners. Zulke gedragingen lijken triviaal, maar worden ervaren als symptoom van een bredere culturele verharding. Met een eenmalige peiling, aangevuld met gegevens uit de **HCSS Publieksmonitor Maatschappelijke Stabiliteit**¹, bieden we een momentopname van de publieke perceptie van verhuftering. De analyse is verkennend, niet fundamenteel, en dient ter signalering.

Wat verstaan we onder verhuftering? Verhuftering als zodanig verwijst uiteindelijk naar een tamelijk abstract proces van verschraling van maatschappelijke omgangsvormen en aangepaste gedragsnormen in de publieke sfeer. Mensen associëren het met meer dan onprettige confrontaties. Hufterig gedrag heeft de neiging om maatschappelijke desillusies te voeden. Deze reactie is ook begrijpelijk: wanneer mensen aanhoudende intolerantie, respectloosheid en agressieve bejegening van instituties en hulpverleners waarnemen, groeit het idee dat het met de samenleving de verkeerde kant op gaat. Verhuftering signaleert in die zin ook een cultuurprobleem. Ze suggereert dat de collectieve wil tot aangepast gedrag is uitgehold door bijvoorbeeld individualisering en egoïsme.

HCSS definieert “**verhuftering**” als het proces van verschraling van sociaal aangepast gedrag in de publieke sfeer, bijdragend aan gevoelens van maatschappelijke desillusie, onveiligheid of onleefbaarheid. Het gaat niet direct om strafbare feiten maar om storende, respectloze gedragingen zoals schelden, voordringen, enzovoort. In cultuurfilosofische zin wijst verhuftering op de gevolgen van persoonlijke genotsmaximalisatie en onbegrensde vrijheidsuitleving, tegenover de opoffering van de morele ervaring van anderen of de collectieve verantwoordelijkheid voor leefbaarheid.

Waarom is zicht op verhuftering van belang? Verhuftering is meer dan een kwestie van ergernis. Het heeft mogelijk reële consequenties, zoals de aantasting van de publieke ruimte, de ondermijning van de veiligheid van professionals die zich inzetten voor de samenleving. Ze voedt mogelijk een klimaat waarin polarisatie en wantrouwen sneller wortelschieten. In dat opzicht raakt verhuftering aan de fundamenten van maatschappelijke stabiliteit.

¹ [HCSS Publieksmonitor Maatschappelijke Stabiliteit, Zomerpeiling 2025.](#)

Opbouw. Deze verkenning is gebaseerd op gegevens van de HCSS Publieksmonitor en richt zich daarmee niet zozeer op objectieve gedragsontwikkelingen, maar vooral op de publieke perceptie: hoe kijken burgers zelf aan tegen verhuftering, het ontstaan ervan, de gevolgen en de aanpak. Om hier grip op te krijgen, is de verkenning opgebouwd rond vier samenhangende vragen die ook de opbouw van deze Focus bepalen:

- **Ontstaan van verhuftering.** Hoe duiden burgers het ontstaan van verhuftering, en welke eigen bijdrage zien zij hierin voor zichzelf weggelegd?
- **Vormen van hufterig gedrag.** Welke vormen van hufterig gedrag zien we, c.q. worden door burgers als het meest zorgwekkend ervaren?
- **Effecten van verhuftering op de maatschappij.** Welke effecten van dit gedrag op de maatschappij worden door burgers als het meest zorgwekkend gezien?
- **Tegengaan van verhuftering.** Wie is in de ogen van burgers verantwoordelijk voor het tegengaan van verhuftering, en welke eigen verantwoordelijkheid zien zij hierin voor zichzelf?

2. Achtergrond

Het ontstaan van verhuftering. In vroegere sociale theorie werd bij asociaal gedrag sterk gewezen op oorzaken van armoede, opvoeding en kansenongelijkheid. In de jaren negentig en nul kwam het debat in het teken staan van brede normvervaging versterkt door individualisering, secularisering en informatisering. Met de introductie van de term “verhuftering” werd duidelijk dat asociaal gedrag niet meer werd voorbehouden aan de arme klasse.² Juist ook de hogere klassen gingen zich gedragen naar een hedonistische egocultuur. Ook de digitalisering vormde een belangrijke katalysator: anonimiteit en afstand verlaagden de sociale kostprijs voor beledigend gedrag aanzienlijk.

Verhuftering is een containerbegrip; lastig te duiden zonder in “theorettes” te vervallen over publieke ergernissen die iedereen wel eens ten deel valt.³ Zij is enerzijds een cultuurfenomeen, een reflectie op hoe Nederlanders zichzelf zijn gaan begrijpen, anderzijds een mogelijk reële sociale ontwikkeling die ten dele in empirische trends herkenbaar is.

De cultuurfilosofische duiding van verhuftering begint bij het debat over het wegvallen van collectieve kaders. Secularisering en ontzuiling hebben de instituties die vroeger “fatsoen” en “omkijken naar elkaar” cultiveerden, zoals de kerk, sportverenigingen, stichtingen, uitgehold. Cultuurwetenschapper Hans Boutellier duidde de samenleving die ontspruit op basis van individualisering en vitalisme ooit als de “improvisatiemaatschappij”⁴; een samenleving zonder ankers. Dat wegvallen van traditionele morele kaders resoneert met het geluid van conservatieve cultuurfilosofen zoals Etzioni en Charles Taylor die morele losgeslagenheid in verband brengen met liberalisering.⁵ De eigen binnenstem werd in liberale, “doorgeschoten” individualistische kringen de hoogste maatstaf.

Recenter beschreef Aaron James in “Assholes” de stereotypen van ergernis die zijn ontstaan en die passen bij voornoemde culturele diagnose.⁶ Er zijn vele soorten “assholes” maar ze delen een gevoel van privilege en een groot ego, dat extra zichtbaar wordt zodra het tegen de belangen van anderen aanschuurt. In Nederland krijgt dit individueel opgeëiste privilege een specifieke kleur door het egalitaire, “anti-hiërarchische zelfbeeld”, en onze allergie voor machtsafstand, zoals o.a. door Hofstede gethematiseerd in zijn cultuuronderzoeken.⁷ De Nederlandse weerstand jegens autoriteit en de “mondige burger”, ooit symbool tegen betutteling, zou ook kunnen worden doorgetrokken naar de onbereidheid om zich ook maar ergens aan aan te passen. Van Stokkoms analyse raakt hieraan, zij het dat hij ook waarschuwt voor het voor de wagen spannen van het demagogisch sentiment: geprojecteerde ongenoegens zeggen ook iets over de tijdsgeest en de behoefte aan een zondebok voor de teloorgang van “normen en waarden”.

² Bas Van Stokkom, *Wat een huffer! Ergernis, lichtgeraaktheid en maatschappelijke verruwing* (Uitgeverij Boom, 2010).

³ De term ‘verhuftering’, afgeleid van ‘huffer’, werd voor de publicatie van *Wat een huffer!* incidenteel gebruikt in de media. Na de publicatie werd ‘verhuftering’ meer besproken in publiek en academisch debat, waarbij de urgentie van het probleem werd onderstreept.

⁴ Boutellier, H. (2011). *De improvisatiemaatschappij: Over de sociale ordening van een onbegrensde wereld* (2e druk). Boom Lemma.

⁵ Taylor, C. (1989). *Sources of the self: The making of the modern identity*. Harvard University Press.

⁶ James, A. (2012). *Assholes: A theory*. Doubleday.

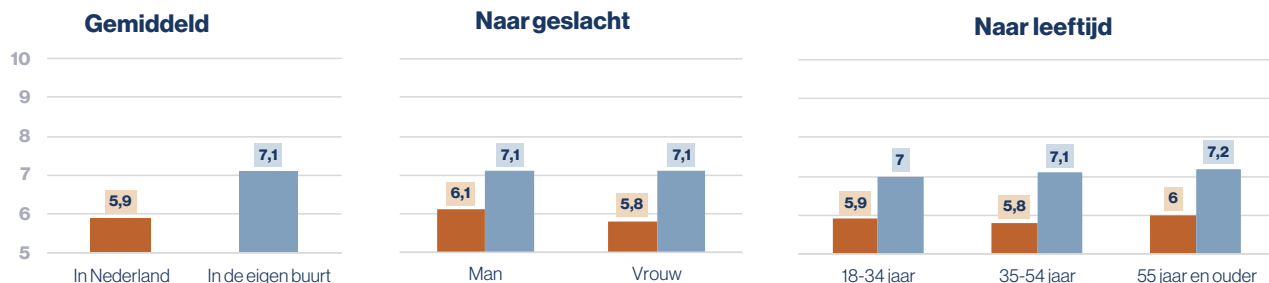
⁷ Hofstede, G., & Hofstede, G. J. (2012). *Allemaal andersdenkenden: Omgaan met cultuurverschillen* (rev. ed.). Business Contact.

Een vraag is of gemeten sociale ontwikkelingen de cultuurfilosofische diagnoses steunen of ontkrachten. Het antwoord hangt sterk af van het maatschappelijk schaalniveau waarop men kijkt. Kijkt men naar de “nabije kring”, dan is er weinig reden tot echte zorg: Nederlanders waarderen in onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) het samenleven in hun eigen buurt gemiddeld met een 7,1. Men is overwegend positief over de eigen buurt en de onderlinge saamhorigheid.⁸ Ook het sociaal vertrouwen in Nederland is betrekkelijk hoog. Maar zodra naar de samenleving als geheel wordt gevraagd, slaat dat beeld om: het gemiddelde rapportcijfer voor het samenleven in Nederland ligt op een 5,9, en twee derde van de Nederlanders geeft weliswaar een voldoende, maar vaak een “mager zesje” zoals weergegeven in de onderstaande figuur. Burgers noemen daarbij expliciet toenemend egoïsme, onverdraagzaamheid, agressie in het publieke domein, een gebrek aan respect en verdeeldheid.

De HCSS Publieksmonitor bevestigt dit beeld: driekwart van de Nederlanders (75 procent) vindt dat men zich in de samenleving steeds asocialer gedraagt. Op systeemniveau worden versplintering en polarisatie daarbij als de twee grootste maatschappelijke kwetsbaarheden ervaren.⁹ Sinds het SCP dit in 2008 begon te meten, staat de manier van samenleven vrijwel onafgebroken in de top vijf van grootste maatschappelijke problemen, en al sinds de jaren zeventig vindt een ruime meerderheid dat normen en waarden achteruitgaan. Burgers noemen daarbij expliciet de toenemende onverdraagzaamheid.¹⁰

Waardering samenleven in Nederland en de eigen buurt

Gemiddeld rapportcijfer voor Nederland en de eigen buurt, naar geslacht en leeftijd



Bron: Sociaal en Cultureel Planbureau

Kortom, thuis voelt het goed, maar de samenleving voelt verhard. Het is met name het bovenlokale niveau van omgangsvormen, normen en gedeelde spelregels waar mensen problemen ervaren. Diezelfde verschuiving is zichtbaar in de verschraving van geïnstitutionaliseerde sociale netwerken, zoals het aandeel Nederlanders dat zich nog verbonden voelt met een kerk of vereniging, en in het veelbesproken probleem van geweld tegen ambtenaren en hulpverleners, dat eveneens vaak wordt gekoppeld aan een bredere teloorgang van omgangsvormen.

⁸ Turkenburg, M. (2024). *Hoe denken Nederlanders over sociale cohesie? Factsheet*. Sociaal en Cultureel Planbureau.

⁹ Kommandeur, J., & Bakker, G. (2026). *HCSS Publieksmonitor Maatschappelijke Stabiliteit: Hoofdpijnen Zomerpeiling 2026*. The Hague Centre for Strategic Studies.

¹⁰ Turkenburg, M. (2024). *Hoe denken Nederlanders over sociale cohesie? Factsheet*. Sociaal en Cultureel Planbureau.

Naast deze diagnose van “bovenlokale normerosie” is er nog een meer economische duiding die te maken heeft met de kapitalistische logica van identiteitsvorming. Wie vandaag iemand wil zijn, wordt dat via “personal branding” en profilering, soms ook wel de “BV Ik” genoemd. Deze duiding sluit aan bij de cultuurkritische traditie: Menig cultuurwetenschapper typeerde identiteit in de laatmoderne fase van het kapitalisme als een permanent egoproject dat, net als een merk, voortdurend moet worden opgepoetst. Vanuit dit perspectief ontstaat verhuftering dus ook door zelftaling en geprivilegieerd gedrag.

Men kan bovendien betogen dat niet alleen de burger, maar ook het systeem zélf “verhuftert”. Waar overheden hun burgers als klanten benaderen, publieke diensten worden afgerekend op targets en rendement, wordt de logica van de “BV Ik” door de maatschappelijke structuur bevestigd. De vermarkting van relaties, aandacht en identiteit, bereikt bovendien een hoogtepunt in de digitale platformeconomie, waarin sociale media precies sturen op gedrag van ongehinderde zelfmanifestatie. Verhuftering vloeit dan mede voort uit het recept voor effectief digitaal gedrag. Tegelijk moet kapitalistische systeemkritiek geen allesdekkende verklaring worden, in de zin dat het mensen zou ontslaan van de verantwoordelijkheid om zelf een eigen moreel kompas te ontwikkelen.

Verhuftering in vergelijkend perspectief. Verhuftering wordt niet uitsluitend in Nederland bediscussieerd, hoewel het begrip wel uniek Nederlands is. Maar er zijn wel nuanceverschillen. Dit blijkt bijvoorbeeld uit een vlugge vergelijking met de discussies in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk:

Duitsland. In Duitsland wordt hufterig gedrag geconceptualiseerd als “Verrohung” en “Durchrohung”. Deze termen beschouwen dit gedrag vaak als een symptoom van maatschappelijke spanningen en normerosie binnen de samenleving, en vaak met betrekking tot jeugdoverlast. In Duitsland lijkt er een sterkere focus te zijn op verhardend taalgebruik (“sprachliche Verrohung”). Duitse media berichten bijvoorbeeld over de toenemende verbale verharding in Duitsland, wat zich o.a. manifesteert in de vorm van beledigingen, discriminatie en vloeken.

Verenigd Koninkrijk. Het debat in het VK staat in het teken van “Anti Social Behaviour” (ASB). Zoals de term al aangeeft staat dit concept sterker in het discours van asociaal gedrag door klassenverschil, iets dat ook kenmerkend is voor de sterker gestratificeerde Britse samenleving. Over het algemeen wordt de term ook sterk juridisch ingezet als gedrag dat sociale interventies vereist. Discussies rondom ASB kunnen dan ook behoorlijk juridisch en interventionistisch van toon worden, wat wezenlijk anders is dan de Nederlandse discussie. Dit wordt onderstreept door het ASB Action Plan (gelanceerd in 2023). Hierin wordt duidelijk vermeld dat de overheid sterk inzet op het verminderen van ASB in de Britse samenleving, bijvoorbeeld door meer sancties en gerichte inzet van politie en jeugdmedewerkers.

Vormen van hufterig gedrag. Waar maken we ons precies zorgen over bij verhuftering? Staat verhuftering qua effecten gelijk aan asociaal of overlastgevend gedrag? Een zinvolle categorisering richt zich niet op de concrete gedraging als zodanig, zoals schelden, of afval achterlaten, maar op de onderliggende “stuitend-asociale” intentie eronder: men lapt normen en regels aan zijn of haar laars, maar “de hufter” doet dat ook met een zeker gemak en weinig verholde respectloosheid of achteloosheid. Twee dimensies zijn daarbij volgens ons bepalend: de gerichtheid van het gedrag (- is iets expliciet gericht tegen een specifieke ander,

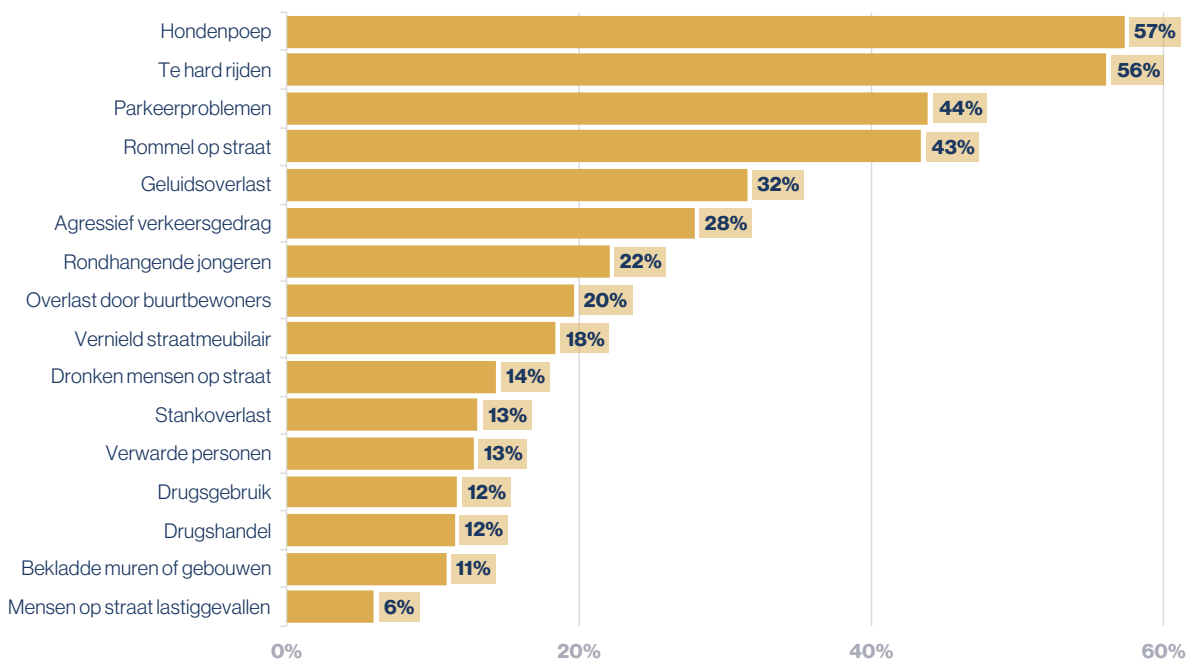
tegen de gedeelde ruimte, tegen gedeeld bezit, of tegen niets in het bijzonder, of juist niet?), en de mate van intentionaliteit (- gaat het om een doelbewuste handeling of eerder om nalatigheid?). Op basis hiervan laten zich vier hoofdvormen van hufterig gedrag onderscheiden, van actieve vijandigheid tot passieve onverschilligheid.¹¹

- **Intimiderend** – doelgerichte en openlijke respectloosheid voor anderen/openbare ruimte.
- **Destructief** – (quasi-)doelgerichte actieve aantasting van anderen/de openbare ruimte.
- **Verstorend** – (quasi-)doelgerichte verstoring van anderen/de openbare ruimte.
- **Verwaarlozend** – onbewust (achteloos), ongericht gedrag: de norm is simpelweg een blinde vlek.

De cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), weergegeven in de onderstaande figuur, laten gerapporteerde overlast zien – geen hufterig gedrag als zodanig (de vergelijking gaat daarom mank). Niettemin geeft de lijst een indruk van hoe burgers verschillende vormen van gedrag prioriteren. Opvallend is de rangschikking als we die langs het spectrum van intentionaliteit leggen: de “top concerns” (hondenpoep, hard rijden, enz.) horen eerder bij de verwaarlozende en quasi-moedwillige dimensie, terwijl vormen die dicht bij het gericht respectloze liggen juist beduidend lager scoren. Dit steunt enigszins de gedachte dat de dagelijkse zorg over “klein buurtleed” eerder wordt herkend en dat de ergernis zich eerder richt op de achteloze medeburger dan op de expliciete raddraaier.¹²

Ervaren vormen van overlast in de buurt

Percentage Nederlanders dat verschillende vormen van overlast ervaart



Bron: CBS

¹¹ Deze rubricering wijst eerder op een glijdende schaal dan op strikt gescheiden dimensies. Aanhoudend overlastgevend gedrag kan omslaan in intimidatie zodra iemand er iets van zegt, en moedwillige vernieling is in de praktijk moeilijk te onderscheiden van aanhoudende overlast. De waarde is vooral heuristisch: in het zichtbaar maken van de dimensies die verhuftering als (quasi-) intentioneel maatschappelijk onangepast gedrag in zich kan dragen.

¹² Maar deze relatie is niet te isoleren. Ook frequentie kan bijvoorbeeld een goede reden zijn waarom sommige overlastvormen simpelweg vaker worden herkend.

Effecten op de maatschappij. Omdat verhuftering een macroproces beschrijft, ligt het meer voor de hand om te kijken naar de cumulatieve effecten, dan naar een enkele, geïsoleerde indicator zoals toename van overlast. In de praktijk is het echter lastig om een bevredigende set indicatoren te vinden. Zelfs de meest tastbare effecten, zoals de ervaring dat de samenleving minder leefbaar is, laten zich moeilijk isoleren van andere oorzaken. Bovendien lopen objectieve vaststellingen en gevoelens stevig door elkaar: verhuftering is voor een belangrijk deel ook onbehagen óver verhuftering, en dat onbehagen laat zich niet herleiden tot de feitelijke omvang van het fenomeen.

Dat laat onverlet dat een onderscheid tussen een aantal (ervaren) typen effecten van verhuftering nuttig is. Daarbij maken we een onderscheid tussen een normatief en een affectief effectspoor. Het *normatieve* spoor betreft de beïnvloeding van de maatschappelijke normativiteit als zodanig. Met andere woorden: mensen kunnen zich gedragen als “copy cats” van hufterig gedrag en zo samen de gedeelde gedragsstandaard veranderen. Het *affectieve* spoor verwijst naar de beïnvloeding van het publiek sentiment over de samenleving zelf: wat voor gevoelens houden burgers over bij een moreel verschaalde samenleving? Het uitvragen van deze affectieve dimensie helpt om te begrijpen waar de maatschappelijke “pijn” door verhuftering het sterkst gevoeld wordt door mensen.

Het *normatieve effectspoor* is van belang, maar laat zich lastig op basis van zelfrapportage in kaart brengen: van mensen kan niet verwacht worden dat ze hun eigen gedragsverandering herkennen als gevolg van omgevingsprikkels. Sociaalpsychologisch onderzoek laat wel zien dat verhuftering potentieel een “besmettelijk” effect heeft, wat de gedachte steunt dat verhuftering een katalysator is voor verdere verhuftering. Het zogeheten “cross-norm inhibition effect” verklaart dit: wanneer de “injunctieve norm” (i.e., wat mensen zouden moeten doen), en de “descriptieve norm” (i.e., wat zij anderen daadwerkelijk zien doen), uit elkaar gaan lopen, en mensen zien dat een norm veelvuldig wordt overtreden, verzwakt niet alleen de naleving van die norm in kwestie, maar van gedeelde normen in bredere zin.¹³

Van invloed op dit effectmechanisme (hoewel niet uitsluitend en hoofdzakelijk) is een meer *opportunistische verantwoordelijkheidsbeleving*: “als het niet voor jou hoeft te gelden, dan geldt het ook niet voor mij”. Hoewel mensen niet kunnen rapporteren over hun eigen norminhibities kunnen zij doorgaans wél iets zeggen over hun verantwoordelijkheidsbeleving. Een zwak besef van eigen verantwoordelijkheid meet dan ook niet het normerosie-effect zelf, maar functioneert als een indirecte voorbode ervan: hoe minder mensen zichzelf verantwoordelijk achten, hoe minder tegenwicht er overblijft tegen zichtbaar wangedrag, en hoe vatbaarder de norm in theorie is om verder te eroderen.

¹³ Onder meer Nederlands onderzoek onderbouwt effect empirisch in de lijn van de “broken windows theory”: Keizer, Lindenberg en Steg toonden in een reeks veldexperimenten aan dat zichtbare tekenen van normoverschrijding, zoals graffiti of zwerfafval, ook de naleving van andere, ongerelateerde normen ondermijnen, wat suggereert dat normoverschrijdend gedrag zich als het ware verspreidt naar gedrag dat er inhoudelijk niets mee te maken heeft. In één experiment verdubbelde het aandeel voorbijgangers dat geld stal uit een zichtbaar met een bankbiljet gevulde envelop wanneer de omgeving met graffiti was besmeurd, van dertien naar zeventwintig procent. Keizer, K., Lindenberg, S., & Steg, L. (2008). The spreading of disorder. *Science*, 322 (5908), 1681–1685.

Het *affectieve effectspoor* wijst zoals gezegd op de beleefde maatschappelijke dreiging of teloorgang die mensen percipiëren. Deze effecten laten zich langs een oplopende mate van concreetheid ordenen:

- **Toenemend moreel onbehagen**, of een afnemend vertrouwen in de medemens en in gedeelde fatsoensnormen, zonder dat dit aan een specifiek incident of een specifieke plek is te koppelen.
- **Toenemende onveiligheid**, of een concretere, persoonlijk ervaren dreiging, vaak gekoppeld aan respectloos of intimiderend gedrag jegens zichzelf of anderen.
- **Toenemende onleefbaarheid**, of niet zozeer de eigen veiligheid als wel de waargenomen kwaliteit van de directe leefomgeving, en sluit daarmee sterker aan bij overlastervaring.

Een belangrijke kanttekening is dat deze drie sentimenten empirisch minder onafhankelijk van elkaar staan dan de indeling suggereert. Sociale wetenschappers als Elchardus lieten zien dat diffuus moreel onbehagen zich in de praktijk vaak vertaalt in de taal van onveiligheid, simpelweg omdat onvrede over verdwijnend fatsoen of gedeelde waarden moeilijk direct te benoemen is, terwijl angst voor criminaliteit herkenbaar is en een maatschappelijk erkend idioom biedt om datzelfde ongemak onder woorden te brengen.¹⁴ Boutellier beschreef in *De veiligheidsutopie*¹⁵ eenzelfde mechanisme: nu gedeelde morele kaders afgebrokkeld zijn, groeit veiligheid uit tot een ordeningsprincipe, het enige punt waarover vrijwel iedereen het nog eens kan worden. Het normatieve en het affectieve spoor zijn dan ook niet los van elkaar te denken: verhuftering is in dit licht een symptoom van een samenleving die, op basis van zijn inherente logica, geneigd is om morele problemen om te zetten naar veiligheidsproblemen.

Tegengaan van verhuftering. Welke interventies voor de hand liggen om verhuftering tegen te gaan, hangt sterk af van de probleemdefinitie. Verhuftering laat zich, zoals eerder gezegd, op vele manieren duiden, waaronder als een normatief probleem, een sociaal probleem en/of als een gezagsprobleem. Elke duiding betekent een eigen lijn van verandering.

Wie verhuftering vooral als een *normatief probleem* duidt, ziet de kern van het probleem in het wegvallen van een gedeeld kader van fatsoen. De bijbehorende interventielogica richt zich op het expliciet maken en opnieuw laden van normen die impliciet zijn geworden: voorlichting, het cultiveren van voorbeeldgedrag, en een sterkere codificatie van wat wel en niet toelaatbaar is in de publieke ruimte. Deze aanpak sluit direct aan bij het benoemde “cross-norm inhibition effect”: als zichtbare normoverschrijding de bereidheid tot naleving ondermijnt, dan is de omgekeerde beweging, de zichtbare naleving van normen, in theorie werkzaam.¹⁶ Het risico van deze route is dat voorlichting van bovenaf weinig aansluiting vindt zolang zij niet is verankerd in feitelijke sociale praktijk. Normen die alleen worden gecommuniceerd maar niet worden voorgeleefd, verliezen al snel hun gezag.

Wie verhuftering vooral als een *sociaal probleem* duidt, legt de nadruk niet op de norm zelf, maar op het wegvallen van de sociale infrastructuur die normen informeel bewaakt(e): de buurt, de vaste sociale verbanden. De bijbehorende interventielogica richt zich dan ook op het versterken van sociale cohesie, betrokkenheid en het faciliteren van initiatieven van saamhorigheid, zoals buurtpreventie, in de veronderstelling dat hechtere sociale verbanden de

¹⁴ Zie o.a. Elchardus, M., Degroef, S., & Smits, W. (2005). Rationele angst of collectieve voorstelling van onbehagen: Een vergelijking van twee paradigma's ter verklaring van onveiligheidsgevoelens. *Mens & Maatschappij*, 80(1), 48–68.

¹⁵ Boutellier, H. (2002). *De veiligheidsutopie: Hedendaags onbehagen en verlangen rond misdaad en straf*. Boom Juridische uitgevers.

¹⁶ Kees Keizer e.a., The Importance of Demonstratively Restoring Order, *PLoS ONE* 8, nr. 6 (2013)

informele correctiemechanismen herstellen die met de individualisering zijn verzwakt¹⁷. Deze route is minder gericht op wat mensen zouden moeten doen, en meer op het herstel van de sociale voorwaarden waaronder mensen elkaar meer durven aanspreken.

Wie verhuftering vooral als een *gezagsprobleem* duidt, plaatst de nadruk niet bij de norm of de sociale omgeving, maar bij de bereidheid om aanspraak, correctie of autoriteit te accepteren, zoals die eerder is beschreven in relatie tot de Nederlandse anti-hiërarchische mentaliteit en, bijvoorbeeld, de toename van agressie tegen gezagsdragers. De bijbehorende interventielogica is aanmerkelijk minder gericht op cultuurverandering, maar op versterking van autoriteiten en een lagere tolerantie voor grensoverschrijdend gedrag: minder buigzaamheid richting de “rotte appels”¹⁸. Deze route veronderstelt dat normen pas weer serieus worden genomen wanneer er ook hard wordt opgetreden.

Deze drie routes kunnen elkaar versterken, maar staan vaak ook op gespannen voet met elkaar: een gezagsgerichte aanpak kan het informele vertrouwen ondermijnen waarop een sociale aanpak juist steunt, terwijl een sociale aanpak zonder consequenties al snel als vrijblijvend wordt ervaren. Welke combinatie het meest passend is, hangt dus mede af van de vraag hoe het probleem in de kern wordt geduid. En vandaaruit kan weer een lijn worden getrokken naar verschillende oplossingsverwachtingen: Sommigen zullen vooral een *institutionele verwachting* hebben, waarbij de overheid wordt gezien als primair verantwoordelijke partij; Anderen zien met name een *sociale aanspraak*, waarbij de oplossing wordt gezocht in wat burgers onderling, als gemeenschap, met elkaar kunnen doen; en weer anderen zien eerst een *persoonlijke aanspraak*, oftewel: begin eerst eens bij jezelf. Vooruitlopend op de resultaten, is het opvallend dat juist de eigen aanspraak, het erkennen van een eigen bijdrage aan het probleem, in de publieke beleving het minst prominent naar voren komt, terwijl die erkenning een urgente factor is voor de “maatschappelijke besmettelijkheid” van verhuftering.

Samengevat: verhuftering ontstaat uit een samenspel van verklaringslijnen, manifesteert zich in verschillende gedragsvormen, werkt door via een normatief en een affectief spoor, en roept ten slotte uiteenlopende opvattingen op over hoe zij te keren is. Tabel 1 vat dit conceptuele kader schematisch samen. Het is ook deze indeling van zaken die we in de peiling hebben geoperationaliseerd en die in de navolgende secties wordt aangehouden om de resultaten te bespreken.

¹⁷ Ronald Van Steden e.a., ‘Gemeenschap als bron van positieve veiligheid: Een conceptuele verkenning en aanzet tot empirisch onderzoek’, *Tijdschrift voor Veiligheid* 9, nr. 2 (2010): 31-47..

¹⁸ Kees Keizer e.a., ‘The Spreading of Disorder’, *Science* 322, nr. 5908 (2008): 1681-85.

Tabel 1. Conceptueel kader verhuftering.



Concept	Kern	Richt-, cq herkenningspunt
Ontstaan — moderne verklaringslijnen voor verhuftering		
Morele de-institutionalisering	Secularisering en ontzuiling houden de moreel gezaghebbende instituties uit. Multiculturalisering wordt soms gezien als extra katalysator.	Verzwakt maatschappelijk weefsel.
Anti-hiërarchisch zelfbeeld	Het gevierde Nederlandse wantrouwen jegens gezag, ooit bevrijdend, holde de bereidheid uit om zich nog aan iets of iemand aan te passen.	Normen en waarden zien als vertrutting en volgzzaamheid.
Individualisering	De publieke ruimte verwordt tot egopodium; digitaal gedrag als extra katalysator: meer anonimiteit, afstand; Systemische effecten: Hufterige behandeling zaait hufterig gedrag.	De “BV Ik”.
Vormen — gebaseerd op gerichtheid en intentionaliteit		
Intimiderend	Doelgerichte en openlijke respectloosheid voor anderen/ openbare ruimte.	Bijvoorbeeld: bedreigen van anderen, hinderen van hulpverleners.
Destructief	(Quasi-)doelgerichte actieve aantasting van anderen/de openbare ruimte.	Bijvoorbeeld: slopen van een treincoupé met een dronken groep.
Verstorend	(Quasi-)doelgerichte verstoring van anderen/de openbare ruimte.	Bijvoorbeeld: scheuren op een woonerf.
Verwaarlozend	Onbewust (achteloos), ongericht gedrag: de norm is simpelweg een blinde vlek.	Bijvoorbeeld: hondenpoep achterlaten; “een rij geldt niet voor mij.”
Effecten — alleen de affectieve gevolgen (gevoelens van maatschappelijke teloorgang die worden veroorzaakt)		
Gevoelens van moreel onbehagen	Verlies van vertrouwen in maatschappij en medemens en de morele orde.	Vinden dat mensen geen respect meer hebben voor elkaar.
Gevoelens van onveiligheid	Een concretere ervaren dreiging.	Vinden dat je niet meer veilig ergens iets van kan zeggen.
Gevoelens van onleefbaarheid	Waargenomen kwaliteit van de leefomgeving.	Vinden dat Nederland te vies of te asociaal wordt om te vertoeven.
Tegengaan — probleemduiding en publieke aanspraak		
Normatief gerichte aanpak	Normen expliciteren en opnieuw “laden” door voorbeeldgedrag en voorlichting.	Instituties, onderwijs en overheden zijn bijvoorbeeld aan zet.
Sociaal gerichte aanpak	Interventie op versterken sociale cohesie en gemeenschapsinitiatieven.	Ouderlijke rol en onderlinge aanspreekbaarheid verbeteren.
Gezagsherstellings-gerichte aanpak	Autoriteit versterken en lagere tolerantie kweken voor grensoverschrijdend gedrag.	Meer law and order en harder optreden door autoriteiten.

3. Ontstaan van verhuftering

In deze en navolgende secties bespreken we de uitkomsten van de verkennende peiling. Als eerste item in de peiling vroeg HCSS hoe burgers het ontstaan van verhuftering zelf duiden. Twee vragen staan daarbij centraal: wat ziet u als uw eigen aandeel in het ontstaan van verhuftering? En wie vormt daarbuiten de belangrijkste oorzaak voor het veroorzaken van verhuftering?¹⁹

Eigen aandeel. Gevraagd naar het eigen aandeel plaatst de gemiddelde Nederlander zichzelf op een 2,6 op een schaal van 1 tot 10. Driekwart van de bevolking (75 procent) geeft zichzelf een 1, 2 of 3, en slechts één op de tien komt uit op een 6 of hoger. Afgezet tegen de gedeelde erkenning van het probleem (bijna negen op de tien Nederlanders beschouwen verhuftering als een bedreiging voor de samenleving) is dat een opvallende tegenstelling. Kortom, vrijwel iedereen herkent het verschijnsel, maar vrijwel niemand herkent hierin een nadrukkelijk persoonlijk aandeel. Verhuftering wordt in de publieke beleving mogelijk niet begrepen als een proces waaraan men deelneemt, maar als een klimaat waaraan men wordt blootgesteld. En we hebben vermoedelijk de neiging om met name anderen of selecte groepen aan te wijzen als verantwoordelijken.

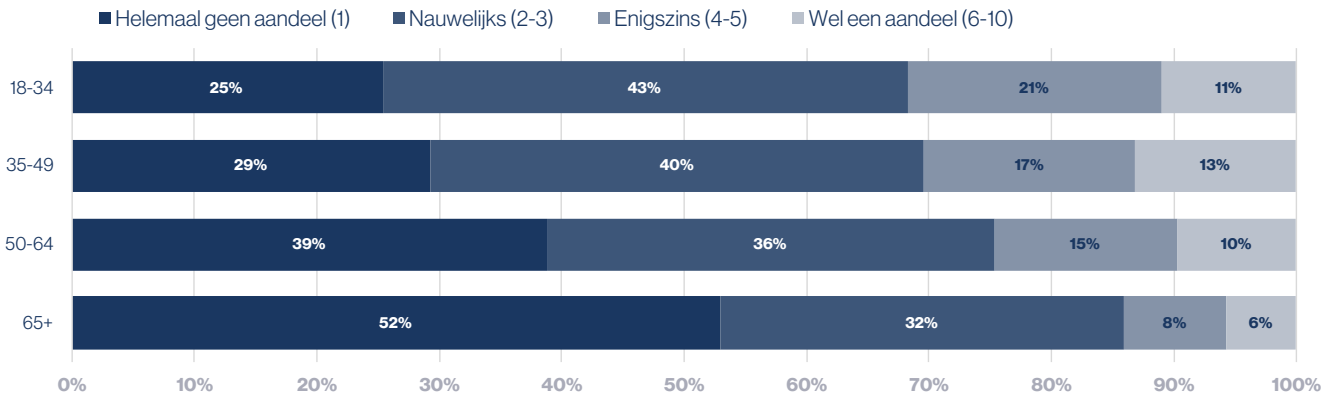
De kloof tussen herkenning en ervaren aandeelhouderschap raakt aan het hiervoor besproken “cross-norm inhibition effect.” Dit effect veronderstelt immers dat normerosie zich versnelt naarmate mensen vaker waarnemen dat anderen zich aan de norm onttrekken. Het ontbrekend besef van eigen verantwoordelijkheid zorgt, hypothetisch, voor een minder krachtig tegenwicht waardoor hufterig gedrag eenvoudiger tractie krijgt in de openbare ruimte en dit gedrag ook sneller normaliseert. Tegelijk is het verband tussen verantwoordelijkheidsgevoel en verdere normerosie niet apart onderzocht en is terughoudendheid geboden in het trekken van conclusies.

Een voor de hand liggende gedachte zou kunnen zijn dat vooral de meest gealarmeerde burgers zichzelf vrijpleiten, maar er zijn geen duidelijke patronen die dat ondersteunen. De afwijzing van een eigen aandeel is niettemin ongelijk over de bevolking verdeeld. Zij loopt, zoals onderstaande figuur laat zien, vrijwel lineair op met de leeftijd: van de 18- tot 34-jarigen kiest 26 procent de laagst mogelijke score, tegenover 53 procent van de 65-plussers, een verschil van 27 procentpunt. Bij de oudste groep geeft 86 procent zichzelf een 1, 2 of 3, tegen 68 procent bij de jongste; omgekeerd erkent 11 procent van de jongeren enig eigen aandeel tegenover 6 procent van de ouderen.

¹⁹ Het onderdeel binnen de HCSS Publieksmonitor maatschappelijke stabiliteit over verhuftering werd voorafgegaan door een vraag om deelname. Van de 4.648 respondenten stemden er 4.272 in (92 procent) en zagen er 355 hiervan af. Alle in dit hoofdstuk gerapporteerde percentages zijn gewogen en hebben betrekking op de respondenten die het blok hebben ingevuld.

Eigen aandeel in het ontstaan van verhuftering

Antwoorden op de vraag in hoeverre men zelf een aandeel heeft in het ontstaan van verhuftering, naar leeftijd



Bron: Zomerpeiling 2026-HCSS Publieksmonitor

In het publieke debat wordt verhuftering geassocieerd met een oudere generatie die de teloorgang van omgangsvormen betreurt en een jongere generatie die daarvoor verantwoordelijk wordt gehouden ("de jeugd van tegenwoordig..."). De peiling laat zien dat dat beeld op zijn minst onvolledig is. De ervaren ernst van het probleem verschilt namelijk nauwelijks tussen de generaties: zowel 18- tot 34-jarigen als 65-plussers beoordelen verhuftering als bedreiging met gemiddeld een 7,4. Wat wél verschilt, en bovendien aanzienlijk, is de bereidheid zichzelf in het probleem te betrekken. Ouderen zijn niet meer gealarmeerd, maar plaatsen zichzelf consequenter buiten de oorzaak, terwijl jongeren zich in relatieve zin zelfkritischer tonen.

Wie of wat is verantwoordelijk? Het linkerpaneel van onderstaande figuur geeft weer welke maatschappelijke actoren verder worden aangemerkt als verantwoordelijk. Sociale media worden opvallend veruit het vaakst genoemd: 70 procent van de respondenten plaatst ze in de eigen top drie. Daarna volgen politici (49 procent), ouders of verzorgers (43 procent) en niet-westerse migrantengemeenschappen (39 procent), met media (31 procent) en religieuze instellingen (17 procent) als middenmoot. Opvallend is vooral hoe klein de rol is die aan het institutionele apparaat wordt toegekend: onderwijs (4 procent), gemeenten (3 procent), politie (3 procent) en werkgevers (1 procent) worden vrijwel niet aangewezen.

Achter dezelfde rangorde kunnen echter diep verschillende wereldbeelden schuilgaan. Het rechterpaneel op onderstaande figuur splitst de twee meest genoemde antwoordopties uit naar partijvoorkeur en laat zien hoe ver de antwoordcategorieën dan uiteenlopen. Bij niet-westerse migrantengemeenschappen loopt het aandeel uiteen van 2 procent onder kiezers van de Partij voor de Dieren tot 76 procent onder PVV-kiezers, een spreiding van bijna 74 procentpunt. Voor de categorie van sociale media geldt juist dat deze heel weinig verdeelt. Bij twaalf van de vijftien onderzochte partijen noemt twee derde of meer van de kiezers sociale media als factor. Twee partijen wijken af: PVV- en FVD-kiezers zien dit gevaar aanzienlijk minder. Dit laat zich mogelijk verklaren door de kenmerkende afkeer van mainstreammedia door deze kiezersgroepen. Diezelfde groep ziet tevens politici als voornaamste veroorzaker.

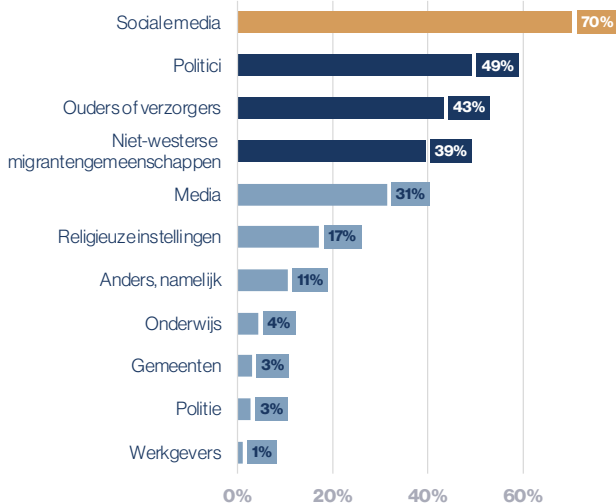
Voor deze kiezers lijkt verhuftering dus bovenal een politiek-institutioneel probleem, en minder een technologisch aangejaagd probleem.²⁰

Aangewezen verantwoordelijken voor verhuftering

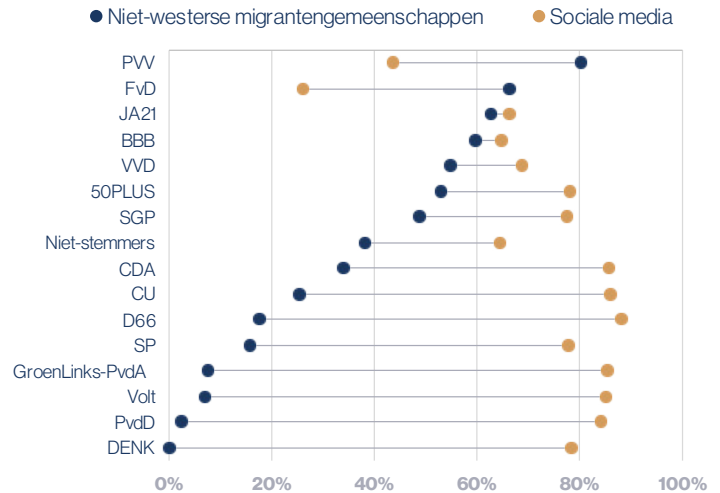
Meest genoemde maatschappelijke actoren, naar partijvoorkeur



Vier verklaringen dragen het beeld



Verschillen tussen partijen



Bron: Zomerpelling 2026-HCSS Publieksmonitor

Samen wijzen deze bevindingen op een samenleving die verhuftering als bedreiging herkent maar die het oneens is over de betekenis ervan. Dat is uiteraard voor beleid een ongemakkelijke uitgangspositie, omdat interventies in feite meerdere vormen van ongenoegen moeten kunnen bedienen die zich niet eenvoudig laten verenigen.

²⁰ Bij de interpretatie van deze verschillen past wel een methodische kanttekening. Respondenten mochten maximaal drie categorieën aanwijzen, en driekwart van hen benutte alle drie de posities. De antwoorden concurreren daardoor met elkaar: wie niet-westerse migrantengemeenschappen aanwijst, noemt in 56 procent van de gevallen ook sociale media, tegenover 80 procent bij wie dat niet doet. Een deel van het lage cijfer onder PVV- en FvD-kiezers weerspiegelt dus verdringing binnen een beperkt aantal keuzeposities, en niet noodzakelijk een inhoudelijk minder kritisch oordeel over sociale media als zodanig.

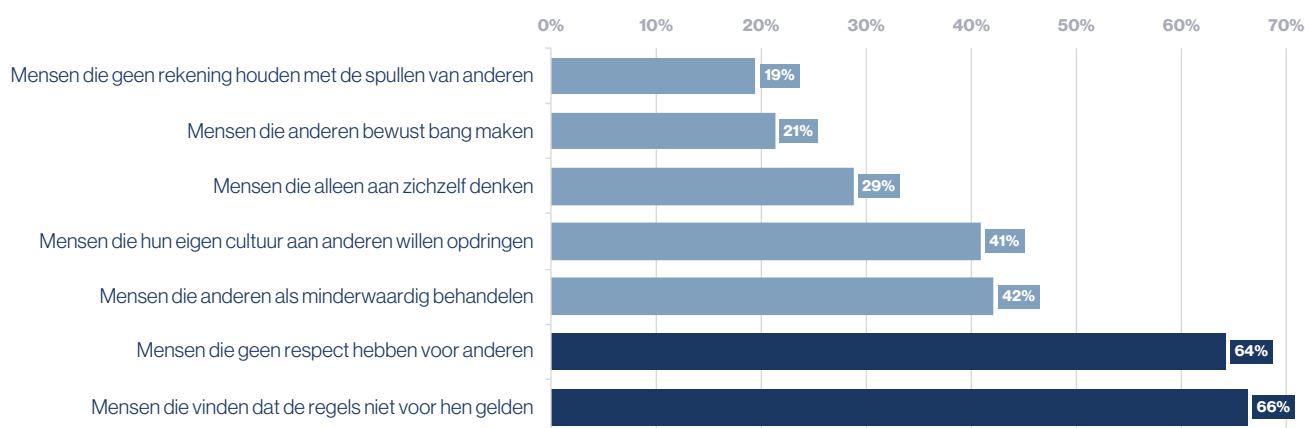
4. Vormen van hufterig gedrag

Naast de vraag hoe bedreigend mensen verhuftering vinden en wie zij daarvoor verantwoordelijk houden, wilde HCSS weten welke vormen van hufterig gedrag het meest zorgen baren. Niet de vraag hoe vaak iets voorkomt stond daarbij centraal, maar hoe zwaar de intentie erachter weegt.

Achteloosheid weegt zwaarder dan kwade opzet. Twee derde van de respondenten (66 procent) noemt “mensen die vinden dat de regels niet voor hen gelden” als grootste punt van zorg. Bijna een even groot percentage kiest “mensen die geen respect hebben voor anderen”. Derde en vierde prioriteit zijn: “iemand minderwaardig behandelen” (42 procent) en “de eigen cultuur opdringen” (41 procent). Op basis van de twee hoogst en laagst geprioriteerde items kunnen we voorzichtig stellen dat verhuftering in de beleving wat minder associaties oproept met hele tastbare veiligheids- en leefbaarheidskwesties zoals gerichte intimidatie of vernieling dan met gedragsnormkwesties. Maar dat blijft speculatie.

Meest zorgwekkende vormen van hufterig gedrag

Percentage Nederlanders dat verschillende vormen van hufterig gedrag als zorgwekkend noemt



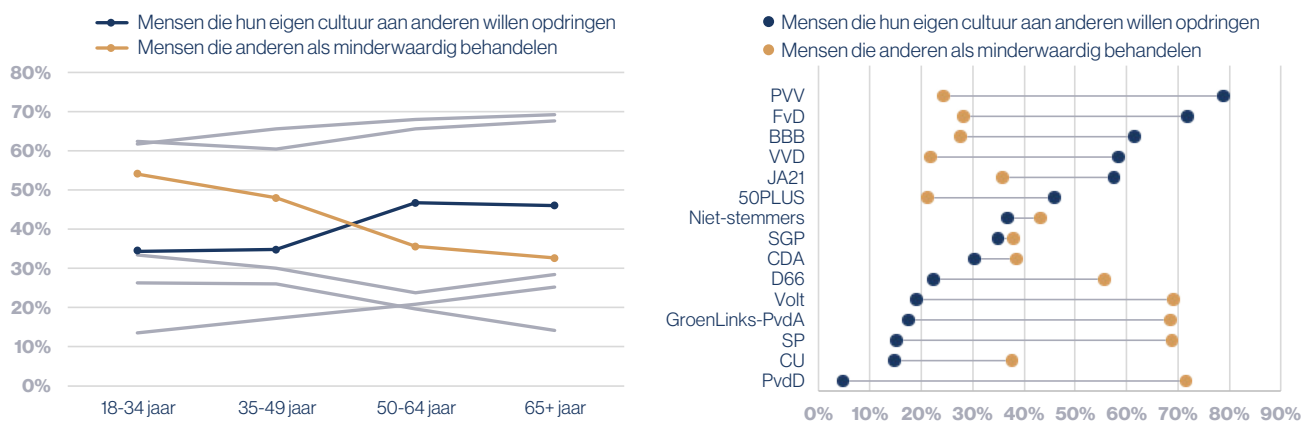
Bron: Zomerpeiling 2026-HCSS Publieksmonitor

Voor de twee hoogst geprioriteerde items zien we steun over de volledige bevolking heen. Dat geldt echter niet voor item drie (“anderen minderwaardig behandelen”) en vier (“anderen je cultuur opdringen”). Zij worden door vrijwel tegengestelde leeftijdsgroepen van de bevolking gekozen. Het linkerpaneel in onderstaande figuur toont dit generatieverschil in opvatting. Van de 18- tot 34-jarigen plaatst 54 procent het minderwaardig behandelen van anderen in de eigen top drie, tegenover 33 procent van de 65-plussers; bij het opdringen van de eigen

cultuur loopt het precies omgekeerd, van 35 procent bij de jongste groep naar 47 procent bij de oudste. De twee lijnen kruisen elkaar tussen de veertig en de vijftig jaar, terwijl de vijf overige gedragsvormen over de generaties heen vrijwel vlak lopen. Waar jongere generaties verhuftering dus vooral verstaan als een kwestie van gelijkwaardigheid en bejegening (de vraag of iemand als minderwaardig wordt weggezet) verstaan oudere generaties haar eerder als een kwestie van ongewenste culturele verandering.

Zorgen over vormen van hufterig gedrag verschillen

Aandeel dat 'anderen als minderwaardig behandelen' en 'de eigen cultuur aan anderen opdringen' in de eigen top drie plaatst, naar leeftijd en partijvoorkeur



Bron: Zomerpeiling 2026-HCSS Publieksmonitor

Het rechterpaneel in bovenstaande figuur laat zien dat die tegenstelling langs de partijgrens nog scherper wordt. Het opdringen van de eigen cultuur wordt genoemd door 81 procent van de PVV-kiezers en door 5 procent van de kiezers van de Partij voor de Dieren, een spreiding van 76 procentpunt en daarmee de grootste van alle antwoorden in dit onderzoek. Op individueel niveau blijken de twee items elkaar te verdringen; slechts één op de tien respondenten kiest beide, en de samenhang tussen beide keuzes is negatief. Daarbij komt dat opleidingsniveau bij het cultuuritem een zelfstandige en krachtige scheidslijn vormt: 55 procent onder praktisch opgeleiden tegenover 29 procent onder theoretisch opgeleiden.

Vanuit de cultuurwetenschappelijke theorie is onvrede over vreemde culturele invloeden op zichzelf geen sterke verklaring: het ongemak wordt eerder cultuurbreed geduid, als uitvloeisel van een geïndividualiseerde tijdgeest. De sterke associatie tussen verhuftering en het opdringen van cultuur laat zich in dat licht deels lezen als een zondebokmechanisme, vooral onder oudere generaties, bij wie onvrede over multiculturalisering kennelijk zo diep zit dat andere ergernissen erin worden opgelost. Dat patroon is ook terug te zien in de bredere HCSS Publieksmonitor, waar in de open antwoorden uiteenlopende dreigingen vaak worden herleid tot problemen met niet-westerse migranten. Tegelijk duidt de sterkte van die associatie op een reëel ervaren verlies van culturele vertrouwdheid, en op het risico dat uiteenlopende klachten, over respect en fatsoensnormen in dat ene culturele frame samenvallen tot een eenduidige verklaring.

Voor de één is de hufter degene die een ander kleineert; voor de ander degene die zijn eigen normen aan de omgeving opdringt. Beide lezingen gaan in de kern over een gebrek aan wederkerigheid in de publieke omgang. Als het gaat om de factor cultuur, duiken er verschillen op die ook het bredere maatschappelijke debat beheersen. Dat heeft ook beleidsmatig gewicht: een beroep op fatsoen of respect kan in Nederland op bijna unanieme steun rekenen, maar zodra je dat beroep concreet maakt, leest een deel van het publiek het als “het migratiebeestje bij de naam noemen”.

5. Effecten op de maatschappij

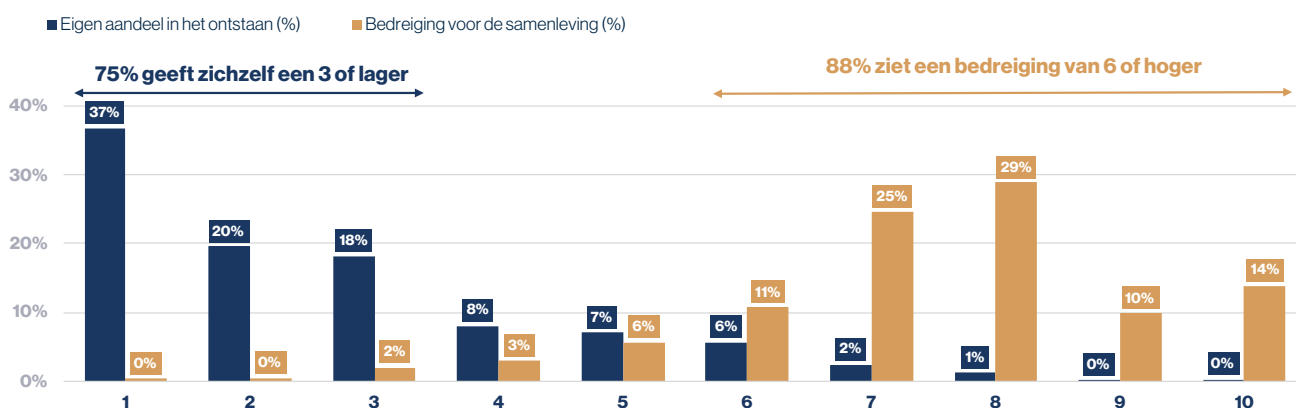
De voorgaande hoofdstukken lieten zien hoe burgers het ontstaan van verhuftering duiden en welk gedrag zij daarbij voor ogen hebben. Daarmee is nog niets gezegd over wat er volgens hen op het spel staat. Hoe zwaar vinden mensen dat verhuftering weegt als bedreiging voor de samenleving, en welke effecten beschouwen burgers als het meest zorgwekkend?

Collectieve diagnose: verhuftering is maatschappelijk bedreigend. De ernst waarmee verhuftering wordt beoordeeld als maatschappelijke dreiging is significant, zoals weergegeven in de onderstaande figuur. Op een schaal van 1 tot 10 geeft 89 procent van de respondenten een 6 of hoger, ruim de helft (54 procent) een 8 of hoger, en 15 procent de hoogst mogelijke score. Het gemiddelde komt uit op 7,5. Slechts drie op de honderd respondenten geven een 3 of lager.

De bevolkingseensgezindheid over de dreiging wordt extra pregnant wanneer zij naast de publieke perceptie over eigen verantwoordelijkheid wordt gelegd. In onderstaande figuur zien we het beeld dat dan ontstaat. Het resultaat is bij benadering een spiegeling: de score van de dreigingsperceptie zien we rechts, met een piek rond de 8; de piek aangaande het eigen aandeel ligt rond de 1. Deze tegenstelling toont een samenleving die het probleem in vrijwel volledige eensgezindheid erkent en de verantwoordelijkheid ervoor in vrijwel volledige eensgezindheid elders legt. Het beeld weerspiegelt daarmee in wezen het verschijnsel zelf: verhuftering wordt niet ervaren als een handeling maar als een klimaat, en een klimaat heeft geen duidelijke dadergroep, laat staan dat mensen zichzelf aanwijzen als schuldige. Deze “verantwoordelijkheidskloof” tussen ervaren ernst en niet-ervaren verantwoordelijkheid heeft uiteraard implicaties: bij een laag verantwoordelijkheidsgevoel ontstaat ook weinig maatschappijbrede impuls om dingen te veranderen.

Ervaren dreiging en eigen aandeel in verhuftering

Verdeling van antwoorden op twee schaalvragen: verhuftering als bedreiging voor de samenleving en het eigen aandeel in het ontstaan ervan (1–10).

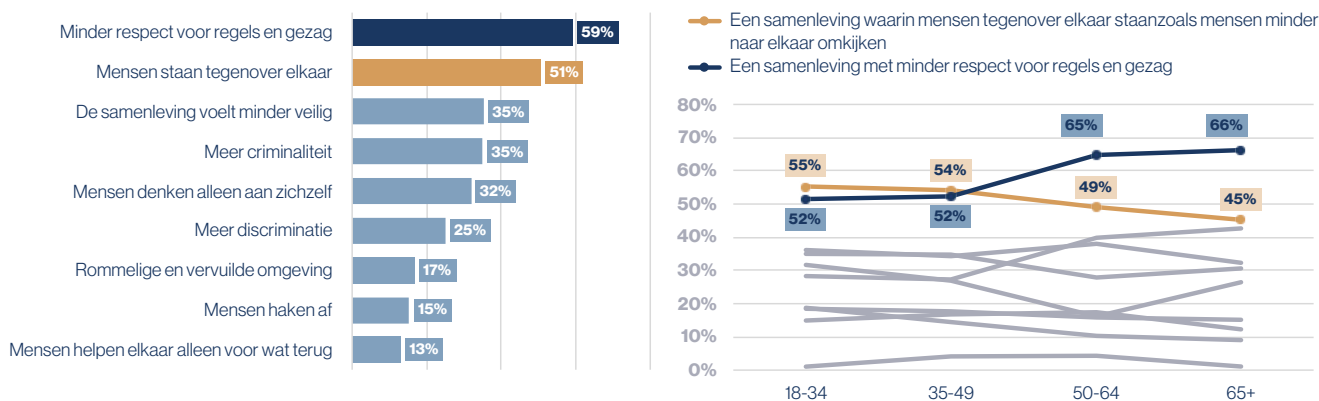


Bron: Zomerpeiling 2026-HCSS Publieksmonitor

Wat men vreest te verliezen. Vragen we concreter naar wat er dan maatschappelijk op het spel staat, dan maakt 59 procent zich zorgen over “een samenleving met minder respect voor regels en gezag” zoals afgebeeld in het linkerpaneel op onderstaande figuur. Dit benadrukt met name de zorgen over de zogenoemde, en tevens veelbesproken “gezagscrisis”. Daarna volgt op vijftig procent “een samenleving waarin mensen tegenover elkaar staan”, wat eerder wijst op zorgen over polarisatie en sociale fragmentatie. De prioriteiten daar weer onder hebben met name te maken met veiligheidsbeleving: 35 procent ziet dat de samenleving minder veilig wordt door verhuftering; 35 procent heeft zorgen over meer criminaliteit. Pas daarna komen zorgen over verdwijnende solidariteit (“mensen denken alleen aan zichzelf” – 32 procent), of toenemende discriminatie (25 procent). Hekensluiters zijn zorgen over de leefbare ruimte (“een rommelige en vervuilde omgeving” – 17 procent), afhaakgedrag (15 procent) en angst voor een koude, transactionele samenleving (“mensen helpen elkaar alleen als ze wat terugkrijgen” – 13 procent).

Mogelijke effecten van hufterig gedrag

Aandeel Nederlanders dat de effecten van hufterig gedrag tot meest zorgwekkende voor de samenleving rekent, totaal en naar leeftijd.



Bron: Zomerpeiling 2026-HCSS Publieksmonitor

Deze rangorde bevestigt dat verhuftering in de publieke beleving primair wordt begrepen als een normprobleem en pas in tweede instantie als een veiligheidsprobleem. Datzelfde patroon zagen wij bij de vraag naar gedragsvormen, waar het zich onttrekken aan regels en het ontbreken van respect eveneens de boventoon voerde. Wat verhuftering in de ogen van Nederlanders bedreigend maakt, is dus niet in de eerste plaats de schade die zij aanricht, maar de erosie van het omgangskader als zodanig, waarmee de nadruk dus ook ligt op vooral de sociale implicaties.

Generationeel kantelpunt. De vraag is vervolgens of dit gedeelde beeld ook over de gehele Nederlandse leeftijdsbevolking standhoudt, maar dat is niet het geval zoals afgebeeld op het rechterpaneel van bovenstaande figuur. Het dominante effect van gezagserosie wordt voornamelijk door oudere generaties hoog aangeschreven. Het effect van polarisatie wordt juist minder vaak door oudere generaties genoemd. De twee lijnen kruisen elkaar tussen de vijftig en de vijfenzeftig jaar, terwijl de zeven overige effecten over de generaties heen vlak blijven of slechts geleidelijk bewegen. Een dergelijke breuk wijst eerder op een generatieverschil dan op een levensloopeffect: het lijkt niet zozeer zo te zijn dat mensen naarmate zij ouder worden meer waarde gaan hechten aan gezag, als wel dat cohorten die vóór ongeveer 1975

zijn geboren mogelijk een ander normbegrip hanteren dan de cohorten daarna. Ook al blijft dit speculeren op basis van een enkele meting.

Inhoudelijk sluit het beeld aan bij het generatieverschil dat zichtbaar werd in eerdere figuren. Daar bleek dat jongere generaties verhuftering vooral verstaan als een kwestie van respect voor identiteit, en oudere generaties sneller grijpen naar cultuurbotsingen.

Samenvattend kunnen we stellen dat er weinig twijfel bestaat onder Nederlanders dat verhuftering een bedreiging voor de samenleving vormt, ook al heerst er een even breed gedeelde neiging de oorzaak buiten zichzelf te plaatsen. Waar men vervolgens het meest voor vreest, is niet zozeer onveiligheid of verloedering maar met name de erosie van het gezag van de gedeelde norm. Dit veronderstelt dat Nederlanders ook in het bestrijden van verhuftering sterk zullen hechten aan een aanpak die gericht is op de bescherming van gezag en gezagsherstel.

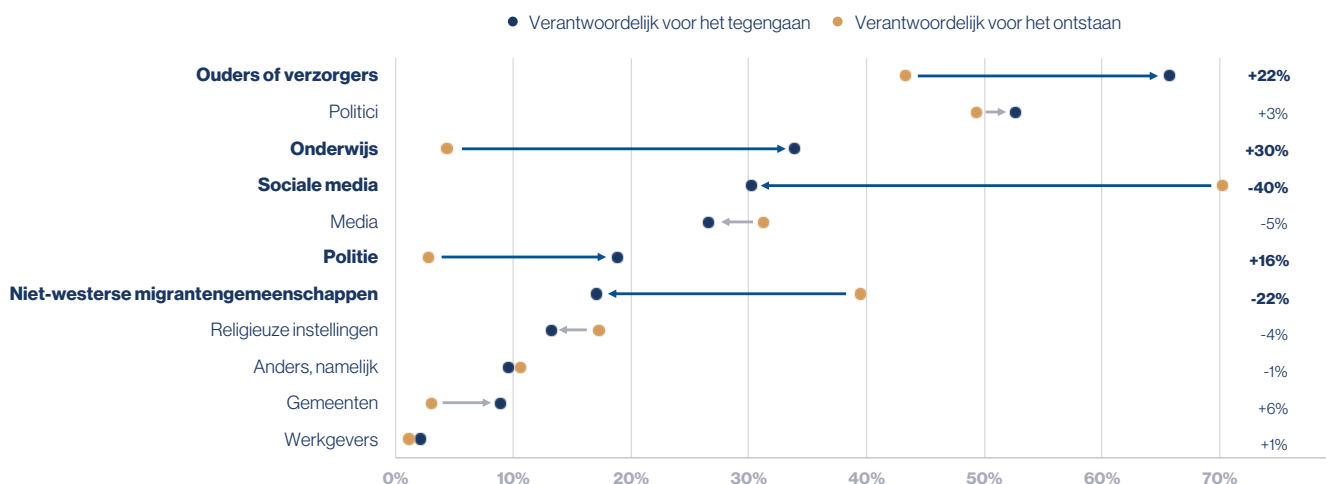
6. Tegengaan van verhuftering

De voorgaande hoofdstukken schetsten hoe Nederland denkt over verhuftering en de oorzaken en gevolgen ervan. Rest de vraag wat daaraan dan volgens respondenten zou moeten gebeuren, en door welke partijen. Wij legden respondenten dezelfde lijst van elf partijen voor als bij de vraag naar het *ontstaan*, ditmaal met de vraag wie verantwoordelijk is voor het *tegengaan* van verhuftering. Deze vraag naar verantwoordelijke partijen vormde een aanvulling op de vraag waarin mensen werd gevraagd nadrukkelijk hun *eigen verantwoordelijkheid* te wege(n).

Oorzaak en oplossing vallen niet samen. Zoals afgebeeld op onderstaande figuur worden ouders of verzorgers met 66 procent het vaakst aangewezen als verantwoordelijk voor het tegengaan van verhuftering. Dat zijn dan, gelet op de lage eigen verantwoordelijkheid-sperceptie, met name de *andere ouders*. Naast ouders worden politici gezien als partij die verhuftering moet oplossen (53 procent), gevolgd door onderwijs (34 procent), sociale media (30 procent), media (26 procent) en politie (19 procent). De voorziene rol voor gemeenten (9 procent) en werkgevers (2 procent) blijft in de ogen van Nederlanders marginaal.

Verantwoordelijkheid voor ontstaan en tegengaan verhuftering

Aandeel dat verschillende partijen aanwijst als verantwoordelijk voor het ontstaan ten opzichte van het tegengaan van verhuftering.



Bron: Zomerpeiling 2026-HCSS Publieksmonitor

In bovenstaande figuur zien we hoe de rangorde van de vraag naar het *ontstaan* van verhuftering zich verhoudt tot die naar het *tegengaan* van verhuftering. Sociale media, met 70 procent eerder de onbetwiste hoofdverdachte bij het ontstaan van verhuftering, zakt als het gaat om het tegengaan naar 30 procent. Niet-westerse migrantengemeenschappen dalen van 39 naar 17 procent. In omgekeerde richting bewegen het onderwijs, dat van 4 naar 34 procent stijgt en daarmee met 30 punten de grootste opwaartse verschuiving laat zien, de politie

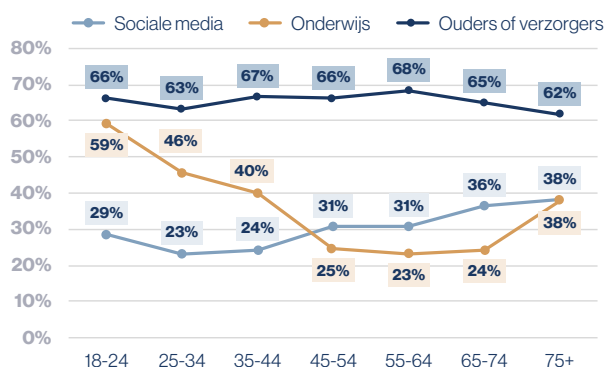
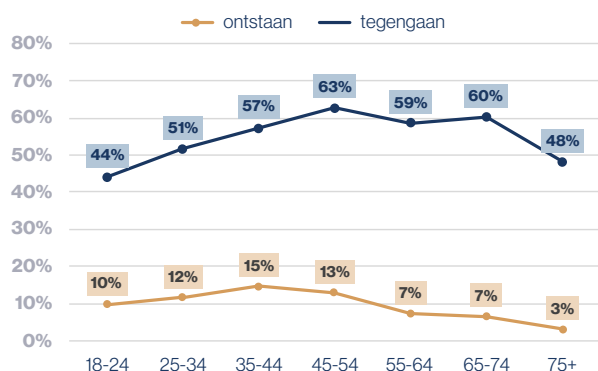
(van 3 naar 19 procent) en ouders of verzorgers (van 43 naar 66 procent). Alleen politici houden op beide vragen ongeveer dezelfde positie (49 om 53 procent) en zijn daarmee de enige partij die burgers gelijkwaardig als medeveroorzaker en als aangesprokene zien voor oplossingen.

Het patroon laat mogelijk zien dat burgers verantwoordelijkheid niet primair toekennen op grond van causaliteit ("wie het doet mag het oplossen") maar op grond van vermogen: wie wordt geacht er iets aan te kunnen doen? Sociale media en migrantengemeenschappen worden gezien als bronnen waarop men mogelijk weinig greep heeft; onderwijs, politie en opvoeding gelden als "knoppen" waar tenminste de overheid aan kan draaien. Mogelijk wordt er weinig verwacht van de regulering van sociale media en zien mensen het als een onderdeel van het leven dat niet meer zal verdwijnen.

De opvoeding verenigt, onderwijs verdeelt. Ouders of verzorgers worden over het hele leeftijdsspectrum stabiel als oplossingsfactor aangewezen. Tegenover die stabiliteit staat het onderwijs, waar het scherpste generatieverschil optreedt zoals afgebeeld op het rechterpaneel in onderstaande figuur. Van de 18- tot 24-jarigen wijst 59 procent het onderwijs aan als verantwoordelijk voor het tegengaan van verhuftering. Dat aandeel daalt vervolgens gestaag om te stabiliseren rond de 24 procent. Het onderwijs wordt door de jongste respondenten dus meer dan twee keer zo vaak genoemd als door de rest van de bevolking. Sociale media bewegen juist de andere kant op: van 29 procent bij de jongste groep, naar 38 procent bij de 65-plussers. De generatieverschillen laten zich mogelijk verklaren: Jongeren, voor wie het onderwijs een actuele ervaring is, zien daarin mogelijk een aangewezen en neutraal instrument; ouderen, voor wie sociale media eerder op afstand staat, zoeken de oplossing misschien eerder daar op basis van technologische argwaan.

Verantwoordelijkheid voor verhuftering naar leeftijd

Eigen aandeel in het ontstaan en tegengaan van verhuftering, en aangewezen partijen voor het tegengaan ervan, naar leeftijd.



Bron: Zomerpeiling 2026-HCSS Publieksmonitor

De opgave die blijft. Neemt men de bevindingen van dit hoofdstuk samen met de voorgaande, dan tekent zich een moeilijke opgave af. Er bestaat vrijwel unanieme overeenstemming dat verhuftering een bedreiging is, maar er heerst verdeeldheid over de oorzaak ervan. Bovendien, de partijen die als oorzaak worden aangewezen zijn grotendeels niet de partijen van wie oplossingen verwacht worden. De enige oplossingsrichting waarover brede consensus bestaat, de opvoeding, is tegelijk de minst beheersbare omdat dit grotendeels achter de voordeur plaatsvindt.

Japan als inspiratiebron?²¹

In contrast met westerse contexten wordt asociaal gedrag in Japan zelden begrepen als een probleem van normvervaging, eerder als een sociale anomalie. De Japanse samenleving kenmerkt zich door een sterke nadruk op het behoud van gemeenschappelijke harmonie en het vermijden om tot last te zijn van het collectief.²² Waar Nederlanders assertiviteit als deugd beschouwen, rekenen Japanners dat sneller tot onbescheidenheid. De sociale controle verloopt in Japan dominant via de gemeenschap, eventueel via formele instituties die ook een afspiegeling zijn van Japans gestructureerde morele kaders.

Het collectivistische karakter van de Japanse samenleving komt reeds tot uiting in opvoeding en onderwijs. Leerlingen zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het schoonhouden van hun school. In een land zonder prullenbakken nemen Japanners hun afval zorgvuldig zelf naar huis. Deze praktijken passen bij de collectieve verantwoordelijkheid voor de ruimte, zichtbaar in het vrijwel ontbreken van zwerfafval en vandalisme. Ook in volwassen netwerken heerst het ethos van verantwoordelijkheid voor de ander. Sociale relaties worden minutieus en formeel onderhouden, wat lastig is in een samenleving waarin werkdruk en beperkte vrije tijd vriendschappen bemoeilijken. De nadruk op het eerbiedigen van collectiviteit is te verklaren vanuit de historische context. In de moderniserings- en verwestersingsperioden van Japan bleven traditionele normen doelbewust geconserveerd, ook om westerse invloeden te temperen.

Uiteraard kent dit systeem ook schaduwzijden. De sterke sociale controle en nadruk op collectiviteit en conformiteit maken dat individueel lijden of sociale isolatie onzichtbaar kan blijven. Psychische klachten zijn vaak taboe, en het zoeken van hulp kan worden gezien als het belasten van de omgeving.²³ Dit verklaart, ten dele, de relatief hoge zelfmoordcijfers. Daarnaast leidt het conformisme ertoe dat burgers individueel onrecht zoals seksisme of ongelijke behandeling terughoudend adresseren. Dit contrasteert scherp met de meer conflictgerichte, individualistische tradities van westerse samenlevingen.

Japan laat daarmee zien dat de afwezigheid van zichtbare “verhuftering” niet noodzakelijk betekent dat een samenleving sociaal gezond is. Asociaal gedrag manifesteert zich weliswaar anders, in een gebrek aan oog voor eenzaamheid bijvoorbeeld. Deze vergelijking geeft daarom met name aan dat het idee van onaangepast gedrag per land verschilt, en dat het idee van verhuftering vooral ook een typisch Nederlandse culturele zelfperceptie weergeeft. Dat laat onverlet dat we wel degelijk lering kunnen trekken uit andere culturen, zeker in een land waarin van een steeds dichter op elkaar gepakte bevolking steeds meer aanpassingsvermogen wordt verlangd.

²¹ Voor deze schets sprak HCSS met Japanoloog Casper Wits van de Universiteit Leiden.

²² Benedict, Ruth. *The Chrysanthemum and the Sword: Patterns of Japanese Culture*. Boston: Houghton Mifflin, 1946.

²³ Sakurai, K., Nishi, A., Kondo, K., Yanagida, K., & Kawakami, N. (2014). Stigma toward depression and help-seeking behavior in Japan. *Journal of Affective Disorders*, 163, 36–42.

7. Conclusie

Deze HCSS Focus verkent hoe Nederlanders aankijken tegen verhuftering: hoe zij het ontstaan ervan duiden, welke vormen zij het meest zorgwekkend vinden, welke effecten zij het zwaarst wegen, en wie in hun ogen verantwoordelijk is om haar tegen te gaan. De peiling meet de publieke perceptie, geen objectieve gedragstrends, en is signalerend van aard. Maar met dat uitgangspunt laten de resultaten toch enkele opvallende zaken zien.

Wat de peiling laat zien. Het beeld dat mensen van verhuftering hebben resoneert met het sentiment dat we ook aanhaalden in de achtergrondschets uit hoofdstuk 2: “thuis voelt het goed, de samenleving voelt verhard.” Tenminste vier bevindingen springen eruit:

- Bijna negen op de tien Nederlanders ziet verhuftering als bedreiging voor de samenleving (gemiddeld een 7,5 uit 10), maar plaatst de oorzaak vrijwel even eensgezind buiten zichzelf: het eigen aandeel scoort gemiddeld 2,6.
- Over de kern van verhuftering, achteloos dan wel respectloos gedrag, bestaat brede consensus. Inzoomend op leeftijdsgeneraties en partijpolitieke groepen ontstaan er wel grotere verschillen. Vooral oudere generaties wijzen op de rol van “andere culturen”, en leggen meer nadruk op gezagserosie. Jongere generaties wijzen eerder dan oudere generaties op verhuftering als minderwaardige behandeling.
- De effecten van verhuftering zien Nederlanders met name in de aantasting van het sociale: in de erosie van gezag en polarisatie, minder als concrete onveiligheid, criminaliteit of verloedering. De associatie van respondenten is zo in de eerste plaats een normprobleem, minder een veiligheidsprobleem.
- Burgers wijzen verantwoordelijkheid voor de oplossing niet toe op grond van wie het probleem veroorzaakt, maar op grond van wie ertoe in staat wordt geacht. Ouders, politici en onderwijs zijn de belangrijkste partijen die aan zet zijn volgens de respondenten. Autoriteiten binnen de publieke ruimte, zoals politie en gemeenten, worden niet primair aangesproken.

Aanknopingspunten voor beleid. Verhuftering wordt in deze peiling vooral gepercipieerd als een normatief-cultureel probleem, niet als een veiligheidsprobleem. Securitisering van de aanpak, het beantwoorden van verhuftering met technisch-juridische risicobenaderingen, sluit daarmee niet aan bij hoe het probleem wordt ervaren: het ontbreekt niet primair aan handhaving, maar aan een gedeelde basis van respectvolle omgangsvormen op het bovenlokale niveau waar mensen elkaar als samenleving tegenkomen.

Dat heeft gevolgen voor de keuze tussen interventiesporen (zie ook hoofdstuk 2). De drie eerder onderscheiden routes raken elk een andere laag van het probleem: de gezagsgerichte route spreekt de bereidheid aan om in te zetten op correctie, de normatieve route de overdracht en het (re-)cultiveren van fatsoensnormen, en de sociale route zet in op de versterking van sociale systemen die de normen ooit fundeerden en bewaakten. Omdat verhuftering, zoals we hoofdstuk 2 schetsten, wordt verbonden met een samenspel van individualisering, wegvallende collectieve kaders en digitalisering, dekt geen van de drie die volle breedte: wie alleen handhaaft, laat de sociale infrastructuur onaangeroerd, wie alleen op sociale cohesie inzet, laat de bereidheid tot correctie zelf ongemoeid. Welke combinatie het meest voor de hand ligt, is dan ook minder een technische vraag dan een politieke keuze: waar moet in het

brede palet van handhaving, normoverdracht en sociale cohesie de nadruk komen te liggen? Meersporenbeleid, waarin deze routes elkaar aanvullen, past beter bij de bevindingen dan het inzetten op één route ten koste van de andere.

In dat licht verdient ook de positie van de politie aandacht. Agenten en hulpverleners onderkennen verhuftering dagelijks aan den lijve, en de politie is daarmee zelf belanghebbende bij een minder verhufterde samenleving. Tegelijk is verhuftering een treffend voorbeeld van gedrag dat net onder de grens van strafbaarheid blijft, maar wel verantwoordelijk is voor veel maatschappelijke agitatie en onaangepast gedrag: precies het domein waarop handhaving weinig grip heeft.

Deze bevindingen wijzen op reëel draagvlak om verhuftering serieus aan te pakken. Dat draagvlak rust echter niet primair bij politie of autoriteiten, maar volgens de peiling vooral bij opvoeding, politiek en onderwijs. Wie zich zorgen maakt over een minder verhufterd Nederland, doet er in dat licht goed aan minder te kijken naar de “hard controls” waar de politie op wordt aangesproken, en meer te investeren in de normatieve “soft controls” die daaraan voorafgaan: in het onderwijs bijvoorbeeld door omgangsvormen en gedeelde verantwoordelijkheid voor de publieke ruimte een expliciete plek te geven, en in de buurt door laagdrempelige vormen van sociale controle en onderlinge aanspreekbaarheid te herstellen.

Landen met een sterkere collectieve traditie, zoals Japan, waar schoolkinderen zelf hun klaslokaal schoonhouden en buurtverbanden actief meekijken naar het gedrag van bewoners, kunnen daarbij inspireren, al ligt een direct te kopiëren model niet voor de hand gezien de Nederlandse anti-hiërarchische mentaliteit: soft controls zullen in Nederland eerder de vorm moeten krijgen van een vrijwillige, horizontale aanspreekcultuur dan van verticaal opgelegde conformiteit. Verhuftering laat zo gezien vooral zien dat de gezagscrisis niet bij de politie ligt, maar bij de samenleving zelf.

Deze “soft-controls-route” hoeft niet vanaf punt nul te worden opgebouwd. Het is in het kader van dit onderwerp juist zeer de moeite waard om de balans op te maken welke (typen) initiatieven in de afgelopen jaren en decennia allemaal zijn ontstaan tegen verhuftering, en welke effecten zij (al dan niet) hebben gesorteerd. Omdat verhuftering in essentie een veel-gefacetteerd probleem is, zijn er al snel vele lopende initiatieven te vinden die direct dan wel indirect bijdragen aan de “onthuftering” van de samenleving. De groeiende beleidsaandacht voor bijvoorbeeld maatschappelijke weerbaarheid en “samenredzaamheid”, tot dusver vooral ontwikkeld met het oog op oorlog en crises, veronderstelt in de kern hetzelfde vermogen dat tegenwicht biedt aan verhuftering: dat burgers elkaar aanspreken, ondersteunen en verantwoordelijkheid nemen voor de gedeelde ruimte, ook zonder dat de overheid de regie voert. Dat vermogen is precies waar het aan schort op het bovenlokale, anonieme niveau waarop verhuftering zich voordoet. Weerbaarheidsbeleid dat samenredzaamheid uit de crisiscontext trekt, naar de dagelijkse publieke ruimte, kan zo ook een positief normerende functie krijgen die daar tot dusver ontbreekt. Wat dat betreft ligt er mogelijk wel een belangrijke taak voor gemeenten omdat deze het meeste organisatievermogen hebben als het gaat om lokale gemeenschapsofbouw.

Maar, wat in dit opzicht nog vooral ontbreekt, is niet de norm, niet het gezag en niet de handhaving, maar met name de eigen gevoelde verantwoordelijkheid van Nederlanders zelf voor het grotere collectief.



The Hague Centre
for Strategic Studies

HCSS

Lange Voorhout 1
2514 EA The Hague

Follow us on social media:

@hcssnl

The Hague Centre for Strategic Studies

Email: info@hcss.nl

Website: www.hcss.nl